

Istenítéletek

v. középkori latinsággal ordáliák (Urtheil), célja az volt, hogy oly esetekben, midőn a bíróság maga nem bírta kideríteni az igazságot, ugyszólván magát az Isten hitta föl, hogy csodát miveljen a vádlottért s megőrizvén őt életveszélyes próbák közt is, ártatlanságáról bizonyyságot tegyen. Nagy Gergely pápa 603. és IV. Orbán 1263. istenkisértésnek nevezte ugyan, s a zsinatok és püspökök is gyakran kárhozhatták az igazság földerítésének ilyen módját, a középkorban azonban ugyszólván minden nemzet szívesen alkalmazta. Intézését tehát, a párviadalok kivételével, most már a papság ragadta magához, hogy lehetőleg enyhítsen az eljáráson; az idézés és az ítélet kimondása azonban a világi bíróság feladata maradt.

Legszokottabb alakjai:

1. az eskü, melyben a vádlott átkozódva hitta magára az Isten büntetését, ha nem mondana

igazat. Magyarországon a legnagyobb súlyú esküt ott 1134. ítélte meg a bíróság s az utolsót úgy látszik 1304.

2. A tüzes vaspróba, melynek divatát talán nem a nyugatiaktól kölcsönözte, hanem egyenesen Ázsiából hozta magával a magyarság. A templom előcsarnokában v. cintermében (cemeteryum) kellett a vádlottnak meghordozni egy 1-3 fontos tüzes vasat, melyet előbb megszentelt a püspök. Három nappal azelőtt már imádkozni, böjtölni kezdett a vádlott, kezét pedig vászonba csavarták, hogy valami bűbájos szert ne használhasson a vas izzó ereje ellen; a vásznat lepecsételték s a vádlottat szemmel tartották. Csak a próbánál bontották ki a kezét, de a próba után ugyanígy jártak el és csak harmadnap vizsgálták meg hivatalosan, megsérült-e, vagy sem. tehát ártatlan-e, vagy bűnös. Ha próbaközben a vádlott heves fájdalmat érzett, nem mozdult ki a templomból, vagy megfutott, hogy büntetését el ne vegye. Esetleg mezítláb 6-17 izzó szántóvason v. égő máglyán keresztül kellett mennie v. éppen izzó vaskesztyűt felhuznia a vádlottnak.

3. A vízpróba kétféle volt; a vádlottnak vagy egy gyűrűt, esetleg más tárgyat kellett kivennie egy üstből, melyben javában forrt a víz; vagy belenyugodnia, hogy kezét-lábát összekötve, vízbe dobják s bűnösnek ítéljék, ha fennuszott, mert akkor kétségtelenül boszorkány; és ártatlannak, ha elmerült.

4. A mérlegpróba alkalmával megmérték a boszorkányságról vádlottat; ha természetéhez képest valaki feltűnően könnyebb volt, elítélték. A hidegvíz- és mérlegpróba még 1728. is szerepel a szegedi boszorkányperekben.

5. A perdöntő párviadal csak nemeseknek volt megengedve s még a nőket és papokat sem vették ki kötelezettsége alól, csak azt engedték meg, hogy helyette állíthassanak. Magyarországon mindig lóháton (máshol gyalog is) és rendszeren a király és más előkelők jelenlétében történtek e párviadatok, melyeknek nyomaira nálunk még 1635. is akadunk. Ha nő vivott férfival, a férfit övig gödörbe állították. Ezt tartották a legnemesebb istenítéletnek.

Ellenben 6. a szent falat vagy harapás próbáját (judicium offc, panis adjurati, casibrodeum) csak tolvajokkal szemben alkalmazták. Az illetőnek átkozódva kellett lenyelnie egy darab szentelt kenyeret v. sajtot; ha hamarosan lenyelte s nem betegedett meg tőle, fölmentették, ellenkező esetben elítélték. Nálunk a boszorkányságról vádolt nő s egy becsületes asszony a bírák jelenlétében vajás kenyeret adott kutyának, macskának; ha ezek nem nyultak a boszorkány kenyeréhez, bűnösségét bebizonyítottak tekintették.

7. Hasonló volt az áldozás próbája (purgatio per eucharistiam), de csakis papokkal és szerzetesekkel szemben. Meg voltak győződve, hogy azonnal meghal, ki az ostyát bűnösen veszi magához.

8. A keresztpróba (judicium crucis) abban állt, hogy a pörlekedőknek a kereszttel kiterjesztett karokkal kellett állaniuk s az volt a bűnös, kinek karjai előbb lehanyatlottak. Főbb papok fejükre tett evangéliummal tisztázták magukat az ellenük emelt vád alól.

9. A sorsvetés próbája alkalmával egy sima és egy keresztes kockát vagy vesszőt tettek az oltárra, letakarták s azután egy ártatlan gyermekkel huzatták ki az egyiket. Ha a keresztest huzta, megbízóját ártatlannak nyilvánították.

10. A tetemrehívás (jus feretri), a magyar közönség előtt talán legismertebb Arany gyönyörű balladája óta. Ravatalra tették a meggyilkoltat s hogy ismeretlen gyilkosát kipuhatolják, odszólították a gyanúsokat s bűnösnek tekintették, kinek megjelenésekor a sebből felbuggyant a vér, vagy bármiféle változást véltek észrevenni a holttesten. -

Mindezen istenítéleteket változataikkal együtt bizonyos szertartások közt hajtották végre. Az istenítéletek hazai történetének legfontosabb forrása az u. n. Regestrum Varadiense (I. o.), melyben 389 ilyen eset fordul elő; ebből azonban 67-et egyességgel intéztek el, aminthogy a papok és bírák az eljárás megindítása előtt mindig is felszólították a feleket barátságos egyességre. Pörújításnak csupán a párviadallal eldöntött ügyben nem volt helye. Hazánkban a legtöbb ilyen ítéletet a váradi, budai és aradi egyházakban tartották. Először Szt. László törvényei említik. Kálmán már meghagyta, hogy csak a püspökségek és nagyobb prépostságok székhelyein lehet alkalmazni. Az Árpádokkal együtt megszűnt s a párviadalt kivéve, hazánkban eredeti alakjában nem alkalmazták többé; de némely esetben, p. a boszorkányperekben, még megmaradtak egyes vonások. Európaszerte a római jog felülkerekedése vetett véget az ordaliának.

ISTENÍTÉLET

Írta: Jenő

2010. augusztus 17. kedd, 09:44 - Módosítás: 2010. augusztus 17. kedd, 09:56
